

УДК 378.091.12:174]:378.011.3-051

DOI [HTTPS://DOI.ORG/10.33989/2075-146X.2024.33.310004](https://doi.org/10.33989/2075-146X.2024.33.310004)

ОЛЕНА ІЛЬЧЕНКО

ORCID: 0009-0009-6522-4842

Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г. Короленка

АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ ЯК ФАКТОР ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКІСНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

У статті розкрито сутність поняття «академічна доброчесність», її цінності і принципи. Зазначено, що академічну доброчесність як складне, багатогранне поняття можна розглядати в декількох аспектах, як: 1) рису особистості педагога, яка відбиває його загальну, духовну культуру, моральний образ, рівень вихованості і освіченості, професійність з фаху, міцність характеру; 2) неодмінну умову процесу забезпечення якості освіти і професійної підготовки здобувача вищої освіти, який виконує вимоги освітньої (наукової) програми, чітко дотримуючись норм і етики академічної доброчесності; 3) норму цивілізованого функціонування освітнього середовища закладу вищої освіти з його морально-етичним підґрунтям, культурою, принципами, цінностями, правилами академічної доброчесності.

Проаналізовано багатий досвід забезпечення академічної доброчесності при підготовці здобувачів вищої освіти у Полтавському національному педагогічному університеті імені В. Г. Короленка.

***Ключові слова:** академічна доброчесність, якість освіти, здобувачі вищої освіти, заклади вищої освіти, професійна педагогічна підготовка.*

Постановка проблеми в загальному вигляді. «Academic integrity» або «академічна доброчесність» – все частіше можемо чути ці поняття в освітній спільноті закладів вищої освіти, особливо в контексті забезпечення і гарантування якісної освіти. «Academic integrity» у точному перекладі – «академічна довершеність», «академічна повнота», «академічна цілісність» стає неодмінною ознакою вищої освіти і професійної підготовки майбутніх педагогів. У цьому контексті звернення до заявленої теми вважаємо актуальним і доцільним, особливо для здобувачів вищої освіти.

Аналіз найвагоміших публікацій, у яких започатковано розв'язання досліджуваної проблеми. Дослідження проблеми формування академічної доброчесності щодо професійної підготовки майбутнього педагога займалося чимало вітчизняних учених, серед них виділяємо наукові роботи: В. Касаджик, О. Коробкіної, С. Мельничук, В. Сацук, Д. Сопової, В. Шерстюк та ін., які розглядали різні аспекти цього явища – академічну доброчесність як важливий фактор забезпечення якості освіти; моніторинг рівня дослідження рівня академічної доброчесності серед здобувачів вищої освіти; внутрішню систему забезпечення академічної доброчесності в університетах України; систему стійких мотивів і цінностей щодо дотримання норм академічної доброчесності усіма учасниками освітнього процесу та ін.

Нормативно-правові засади академічної доброчесності зафіксовано у таких фундаментальних документах: Законі України «Про освіту» (2017), Законі України «Про вищу освіту» (2014), Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2023 роки.

Зважаючи на важливість піднятого питання, вважаємо за доцільне звернути окрему увагу на вивчення передового досвіду забезпечення академічної доброчесності педагогічних закладів вищої освіти України і, зокрема, одного із найстаріших і найпотужніших університетів – Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка, що становить **мету даної статті**.

Виклад основного матеріалу дослідження. Відповідно до статті 42 Закону України «Про освіту»: «**Академічна доброчесність** – це сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень» (ЗУ «Про освіту», 2017, ст. 42). У законі визначено дотримання норм академічної доброчесності педагогічними, науково-педагогічними, науковими працівниками та здобувачами освіти; визначено порушення академічної доброчесності; встановлено види академічної відповідальності та ін. (ЗУ «Про освіту», 2017, ст. 42).

Згідно з пунктом 3 статті 58 Закону України «Про вищу освіту» науково-педагогічні, наукові та педагогічні працівники закладу вищої освіти зобов'язані дотримуватись в освітньому процесі та науковій діяльності академічної доброчесності та забезпечувати її дотримання здобувачами вищої освіти. Зі свого боку, особи, які навчаються у закладах вищої освіти, зобов'язані виконувати вимоги

освітньої (наукової) програми (індивідуального навчального плану (за наявності), дотримуючись академічної доброчесності, та досягати визначених для відповідного рівня вищої освіти результатів навчання (ЗУ «Про вищу освіту», 2014, ст. 58).

Міжнародний центр академічної доброчесності при Ратлендському інституті етики, Університет Клемсон в Південній Кароліні розробив важливий документ «Фундаментальні цінності академічної доброчесності» (Fishman 2012), в якому це поняття визначається, як «відданість академічної спільноти шістьом фундаментальним цінностям: чесності, довірі, справедливості, повазі, відповідальності, мужності» (Сацик, 2020). Цінності академічної доброчесності безпосередньо пов'язані з її принципами: законності та верховенства права; свободи та людської гідності; професіоналізму та компетентності; колегіальності й прозорості; чесності і порядності; справедливості та толерантності; партнерства і взаємодопомоги; поваги та взаємної довіри; самовдосконалення і саморозвитку; персональної відповідальності та роботи на результат.

Тож, як бачимо, поняття «академічна доброчесність» є складним і багатограним, воно може усвідомлюватися, як: 1) *риса особистості педагога*, яка відбиває його загальну, духовну культуру, моральний образ, рівень вихованості і освіченості, професійність з фаху, міцність характеру; 2) *неодмінна умова процесу* забезпечення якості освіти і професійної підготовки здобувача вищої освіти, який виконує вимоги освітньої (наукової) програми, чітко дотримуючись норм і етики академічної доброчесності; 3) *норма цивілізованого функціонування освітнього середовища* закладу вищої освіти з його морально-етичним підґрунтям, культурою, принципами, цінностями, правилами академічної доброчесності.

Важливою особливістю академічної доброчесності вважаємо її динамічний характер і здатність розвиватися, адже абітурієнти, які вступають до закладів вищої освіти, приходять зі своїм «набором» моральних цінностей щодо академічної доброчесності; завдання закладу вищої освіти – примножити і зміцнити їх під час теоретичного навчання та практичної підготовки. Привчити студентів до думки, що чесність, відповідальність, толерантність, повага до думок інших людей, дотримання норм академічної доброчесності – це складові академічної доброчесності, дотримання яких є обов'язковим (Андрощук, 2015, с. 19-20).

У Кодексі академічної доброчесності Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка зазначено, що академічна доброчесність – «це сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень» (*Кодекс академічної доброчесності*, 2022, с. 2).

Академічна доброчесність визнається засадничим принципом здійснення освітньої, наукової, інноваційної діяльності в університеті, однією з основоположних засад корпоративної етики та необхідним елементом освітнього процесу.

В даній статті оглядово зупинимося на забезпеченні академічної доброчесності при підготовці здобувачів вищої освіти, для яких ця процедура передбачає (із Кодексу академічної доброчесності ПНПУ імені В. Г. Короленка): 1) самостійне виконання навчальних завдань, завдань поточного та підсумкового контролю результатів навчання (для осіб з особливими освітніми потребами ця вимога застосовується з урахуванням їхніх індивідуальних потреб і можливостей); 2) посилення на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей; 3) дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права; 4) надання достовірної інформації про результати власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використані методики досліджень і джерела інформації (*Кодекс академічної доброчесності*, 2022, с. 5).

У Полтавському національному педагогічному університеті імені В. Г. Короленка з метою реалізації основних положень академічної доброчесності проводиться потужна всебічна робота – від чітко укладеної внутрішньої нормативної бази, яка регулює процедурні моменти, визначає механізми упровадження і контролю за системою забезпечення академічної доброчесності, – до власного прикладу викладачів, які своїми досягненнями і працею демонструють дотримання принципів і правил академічної етики і доброчесності. Система забезпечення академічної доброчесності в університеті містить: нормативно-правову базу; структурні підрозділи, які впроваджують систему забезпечення академічної доброчесності; механізми впровадження і контролю за системою забезпечення академічної доброчесності; систему правоосвітньої та правовиховної роботи (інформаційна, консультативна, корекційна діяльність) (*Кодекс академічної доброчесності*, 2022, с. 4).

На сайті університету у вкладці «Академічна доброчесність» <http://pnpu.edu.ua/pro-pnpu> можемо знайти наступні документи: «Кодекс академічної доброчесності ПНПУ імені В. Г. Короленка», «Наказ ректора ПНПУ імені В. Г. Короленка про комісію з академічної доброчесності», «Положення про систему запобігання та виявлення академічного плагіату ПНПУ імені В. Г. Короленка», «Положення про комісію Вченої ради з академічної доброчесності ПНПУ імені В. Г. Короленка», «Комісія з академічної

доброчесності вченої ради ПНПУ імені В. Г. Короленка (склад)», «Академічна доброчесність (Національне агентство із забезпечення якості освіти)», «Методичні рекомендації для закладів вищої освіти з підтримки принципів академічної доброчесності (SAIUP)». Все знаходиться у відкритому доступі за відповідними посиланнями і надає можливість учасникам освітнього процесу у зручний для них час ознайомитися із політикою, стандартами і процедурою дотримання академічної доброчесності в університеті.

Так, зокрема «Кодекс академічної доброчесності ПНПУ імені В. Г. Короленка» (2022 р.) містить загальні положення щодо академічної доброчесності, у цьому контексті висвітлює обов'язки учасників освітнього процесу, механізми і процедуру дотримання академічної доброчесності. Особлива увага в документі приділяється відповідальності за порушення академічної доброчесності, порядку виявлення та встановлення фактів її порушення, порядку розгляду апеляцій на рішення щодо академічної відповідальності, механізмам впровадження та відповідальності учасників освітнього процесу за порушення норм кодексу академічної доброчесності. «Положення про систему запобігання та виявлення академічного плагіату ПНПУ імені В. Г. Короленка» (2022 р.) розкриває мету і завдання запобігання і виявлення академічного плагіату, містить визначення термінів («автор», «твір», «академічний текст», «цитата», «звіт подібності», «унікальність твору (роботи, матеріалу)», «плагіат», «плагіат академічний», «різновиди плагіату»), висвітлює заходи щодо запобігання академічному плагіату, розкриває порядок перевірки академічних текстів на плагіат. Питання академічної доброчесності піднімаються Комісією з питань академічної доброчесності вченої ради університету, яка діє згідно «Положення про комісію Вченої ради з академічної доброчесності ПНПУ імені В. Г. Короленка», обговорюються на засіданнях кафедр, вчених рад факультетів та вченої ради університету.

Інформування здобувачів про стандарти і процедури дотримання академічної доброчесності, її популяризацію здійснює Комісія вченої ради з академічної доброчесності, яка надає консультативну та методичну допомогу учасникам освітнього процесу у діагностиці, оцінці та рекомендаціях наукових досягнень в контексті академічної доброчесності. Велика робота щодо інформування здобувачів здійснюється й викладачами, які читають навчальні дисципліни (політика щодо академічної доброчесності представлена в силабусах навчальних дисциплін у рубриці «Політика курсу»); керівниками кваліфікаційних робіт, які приділяють увагу формуванню у здобувачів навичок роботи з надійними джерелами інформації, дотриманню норм авторського права, доброчесності запозичень та ні.; працівниками бібліотеки, які надають консультації із правил використання чинних стилів посилання і цитувань у наукових роботах, проводять науково-методичні семінари щодо дотримання культури академічної доброчесності та ін.

Важливим процедурним аспектом дотримання в університеті академічної доброчесності є запровадження інструментів протидії її порушенням, зокрема антиплагіатної системи перевірки текстових документів на унікальність. Послуга надається бібліотекою імені М. А. Жовтобрюха Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка. Університет має доступ до перевірки наукових робіт на ознаки плагіату засобом сервісу Unicheck, що закріплено підписаною Угодою про співпрацю (20.09.2019 р. – 31.12.2025 р.) з відповідною антиплагіатною системою. Потребує підкреслення і той факт, що в університеті функціонує мережевий сервіс відкритого доступу «Інституційний репозитарій» як відкритий цифровий архів інтелектуальної творчості науковців – «IRPNPU» (Institutional Repository of Poltava V.G. Korolenko National Pedagogical University – <http://dspace.pnpu.edu.ua>). На сайті бібліотеки університету у вкладці «Академічна доброчесність» (<http://lib.pnpu.edu.ua/akademichna-dobrochesnist>) у відкритому доступі знаходимо також «Методичні рекомендації до організації, виконання та захисту курсової роботи у ПНПУ імені В. Г. Короленка», «Методичні рекомендації до організації, виконання та захисту кваліфікаційних (бакалаврських/магістерських) робіт у ПНПУ імені В. Г. Короленка», ДСТУ 8302:2015 «Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні вимоги та правила складання», Міжнародні стилі цитування та посилання в наукових роботах та ін. Заходи профілактики порушення академічної доброчесності обговорюються на засіданнях кафедр.

Висновки дослідження. Отже, поняття «академічна доброчесність» є складним і багатогранним. В сучасних університетах академічна доброчесність є етичним, моральним, ціннісним підґрунтям ефективного функціонування освітнього середовища, в якому студенти, викладачі, адміністрація чітко і неухильно дотримуються її норм і правил.

У Полтавському національному педагогічному університеті імені В. Г. Короленка діє ефективна система забезпечення академічної доброчесності, яка ґрунтується на засадах законності, свободи і людської гідності, професіоналізму та компетентності, чесності і порядності, відкритості і прозорості, поваги і взаємної довіри. Задля ефективного дотримання норм і правил академічної доброчесності, а отже, і з метою забезпечення якості вищої освіти, рекомендуємо здобувачам своєчасно ознайомитися і вивчити особливості функціонування цієї системи в університеті.

Перспективи подальших наукових пошуків убачаємо у вивченні концептуальних основ формування академічної доброчесності у майбутніх педагогів, ґрунтовному аналізі видів порушень академічної доброчесності та відповідальності за це, дослідження механізмів запобігання та виявлення академічного плагіату тощо.

Список використаних джерел

- Андрощук, Г. (2015). Авторське право і апропріація у мистецтві: межі доступного. *Інтелектуальна власність в Україні*, 9, 13-20.
- Закон України «Про освіту». (2017). *Відомості Верховної Ради (ВВР)*, 38/39, ст.380. Взято з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
- Закон України «Про вищу освіту». (2014). *Відомості Верховної Ради (ВВР)*, 37/38, ст.2004. Взято з <http://fedmet.org/analytics/zakon-ukraini-pro-vishhu-osvitu/>
- Кодекс академічної доброчесності ПНПУ імені В. Г. Короленка*. (2022). Взято з <http://pnpu.edu.ua/wp-content/uploads/2022/10/kodeks-akademichno%D1%97-dobrochesnosti-pnpu-imeni-v.-g.-korolenka.pdf>
- Сацик, В. (2020). *Академічна доброчесність: міфічна концепція чи дієвий концепт*. Взято з <https://saiup.org.ua/novyny/akademichna-dobrochesnist-mifichna-kontsepsiya-chy-diyevyj-kontsept/>

References

- Androshuk, G. (2015). Avtorske pravo i apropiaciya u mistectvi: mezhi dostupnogo [Copyright and apportioning in art: the boundaries of the available]. *Intelektualna vlasnist v Ukrayini [Intellectual property in Ukraine]*, 9, 13-20 [in Ukrainian].
- Kodeks akademichnoi dobrochesnosti PNPУ imeni V. H. Korolenka [Code of Academic Integrity of V.G. Korolenko PNPУ]*. (2022). Retrieved from <http://pnpu.edu.ua/wp-content/uploads/2022/10/kodeks-akademichno%D1%97-dobrochesnosti-pnpu-imeni-v.-g.-korolenka.pdf> [in Ukrainian].
- Satsyk, V. (2020). *Akademichna dobrochesnist: mifichna kontsepsiia chy diievyi kontsept [Academic integrity: a mythical concept or an effective concept]*. Retrieved from <https://saiup.org.ua/novyny/akademichna-dobrochesnist-mifichna-kontsepsiya-chy-diyevyj-kontsept/> [in Ukrainian].
- Zakon Ukrainy «Pro osvitu» [Law of Ukraine "On Education"]. (2017). *Vidomosti Verkhovnoi Rady (VVR) [Information of the Verkhovna Rada (VVR)]*, 38/39, st.380. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> [in Ukrainian].
- Zakon Ukrainy «Pro vyshchu osvitu» [Law of Ukraine "On Higher Education"]. (2014). *Vidomosti Verkhovnoi Rady (VVR) [Information of the Verkhovna Rada (VVR)]*, 37/38, st.2004. Retrieved from <http://fedmet.org/analytics/zakon-ukraini-pro-vishhu-osvitu/> [in Ukrainian].

ILCHENKO O.

Poltava V.G. Korolenko National Pedagogical University, Ukraine

ACADEMIC INTEGRITY AS A FACTOR OF ENSURING QUALITY TRAINING OF SPECIALISTS IN INSTITUTIONS OF HIGHER EDUCATION

The article reveals the essence of the concept of "academic integrity", its values and principles. It is noted that academic integrity as a complex, multifaceted concept can be understood in several aspects, such as: 1) a trait of a teacher's personality, which reflects his general spiritual culture, moral image, level of upbringing and education, professionalism in the field, strength of character; 2) an indispensable condition of the process of ensuring the quality of education and training of a highly qualified specialist who fully fulfills the requirements of the educational (scientific) program, while observing the norms and ethics of academic integrity; 3) the norm of the civilized functioning of the educational environment of the institution of higher education with its culture, principles, values, rules of academic integrity. It is noted that in modern universities, academic integrity is an ethical, moral, valuable basis for the effective functioning of an educational environment in which students, teachers, and administration clearly and consistently adhere to its norms and rules.

The Poltava National Pedagogical University named after V. G. Korolenko operates an effective system of ensuring academic integrity, which is based on the principles of legality, freedom and human dignity, professionalism and competence, honesty and decency, openness and transparency, respect and mutual trust. In order to effectively comply with the norms and rules of academic integrity, and therefore to ensure the quality of higher education, we recommend applicants to familiarize themselves with and study the features of the functioning of this system at the university in a timely manner.

Key words: *academic integrity, quality of education, students of higher education, institutions of higher education, professional pedagogical training*

Стаття надійшла до редакції 29.04.2024 р.